

fa. I. verschueren c.v. - ORGELBOUWERS
Heythuysen (L.) Tongeren (België)
Opgericht 1891 Opgericht 1937
248

Kerkorgelfabriek
Fa. Valckx & van Kouteren
AELBRECHTSKADE 90-91, ROTTERDAM, TEL. 32722
NIEUWBOUW REPARATIES
Onderhoud en stemmen van alle
systemen Kerk- en Concertorgels
170

FIRMA JACQ STINKENS

ORGELPIJPENMAKERS

ZEIST

Labiaalpijpen Tongwerken

423

SCHRIFTELIJKE
CURSUSSEN

★
ZANGTHEORIE
MUZIEKLEER-
ELEMENTAIRE MUZIEKLEER
MUZIEKGESCHIEDENIS
BEROEMDE COMPONISTEN

★
GRATIS PROSPECTUS

De Leidsche
Onderwijsinstellingen

Erkend d. d. Insp. van het Schrift. Onderwijs, met medewerking Ministerie O., K. en W.
Leiden Paramaribo Djakarta Brussel

Secretariaat:

LEIDEN, J. de Wittstraat 202—204

BIJ DE ADMINISTRATIE VAN
HET ST. GREGORIUSBLAD TE
UTRECHT

ZIJN AFZONDERLIJK VERKRIJGBAAR

STATUTEN EN HUISHOUELIJK REGLEMENT
der Nederl. Sint Gregorius-Vereeniging; 32 cent.

BONDSREGLEMENT, als model opgesteld voor Bonden van R. K. Kerkkoren; 32 cent.

KOORREGLEMENT, als model opgesteld voor R.K. Kerkkoren; 50 cent.

DE OFFICIEELE KOORGIDS, bevattende, wat in de kerk mag gezongen worden; deel I f 1,56, deel II uitverkocht.

MOTU PROPRIO van Pius X, het wetboek der gewijde muziek; 27 cent.

APOSTOLISCHE CONSTITUTIE van Pius XI; 17 cent.

ROMEINSCHE UITSPRAAK VAN HET LATIJN; 7 cent.

VRAGEN EN ANTWOORDEN over Liturgie voor het zangersexamen; 12 cent.

JOH. WINNUST: O sacrum voor tenor en bas en orgel, 30 cent. Tantum ergo voor 2 mannenstemmen met begeleiding, 27 cent.

J. A. S. VAN SCHAİK: Offertorium „Domine Deus” in Missa Dedications, voor twee gelijke stemmen met orgel, 27 cent; de zangstem 12 cent.

ELBERT FRANSSSEN: Tantum ergo voor 2 gel. st. en o., 10 cent.

Dr. H. VROOM: Ave Maria voor 2 gel. stemmen met orgel, 30 cent; bij 10 exemplaren 25 cent.

Sint Gregoriusblad

Maandschrift tot bevordering van kerkelijke toonkunst/Officieel orgaan van de
Nederlandse Sint Gregorius-vereniging/Opgericht Januari 1876

Hoofdredactie: Dr. J. Vollaerts S.J., Plompstorengracht 3, Utrecht, past. Jac. Duijves, A'dam
Medewerkers: de zecreerw. heren H. Bruggeman, dr. P. de Bruyn, A. van Hoek, dr. L. Kat,
J. Keet, drs. R. Salomons, mag. P. Schmit O. Carm. en de heren drs. J. Bank, A. de Klerk,
J. Laarveld, prof. R. Lenaerts te Leuven, W. Paap en P. Vissers

DRIE EN ZEVENTIGSTE JAARGANG/NUMMER I/JANUARI 1952

De Kartuzers en de

Gregoriaanse kwestie

III - Dan liever Guigo getrouw

Zou het voor de orde van S. Bruno verantwoord zijn aan haar eigen zang te verzaken? Voor wat en op welke gronden?

Voor de huidige Vaticana? Het is voor niemand een geheim, dat deze versie van het gregoriaans, ondanks haar vele verdiensten, verre van volmaakt is en dat een grondige herziening er van in bewerking is te Solesmes. Wachten op deze nieuwe Vaticana; deze aanvaardden om daarmee, volkomener dan Guigo ooit had kunnen dromen, die „authenticiteit” te verwezenlijken, welke hij heeft gezocht?

Maar de nieuwere uitgaven van Solesmes, met name het Antiphonale Monasticum, hebben reeds genoegzaam bewezen, wat we van deze nieuwe Vaticana te verwachten hebben. De ontelbare nuances, welke de ritmische tekens voorschrijven, zijn voor een koor van gewoonlijk niet meer dan tussen de tien en twintig monniken, ¹⁾ waaronder altijd nog enige die weinig of niet tot zingen bekwaam zijn, onuitvoerbaar. Ze zouden in ieder geval zóveel oefening vergen, dat de voor het kluizenaarsleven essentiële individuele afzondering er mee in het gedrang zou raken, zodat het geenszins ondenkbaar is, dat de stichter eerder alle gezang aan zijn volgelingen zou hebben verboden ²⁾ dan hun dergelijke muzikale eisen te stellen.

Terugkeer naar S. Gregorius vrijwel onmogelijk.

En zouden we met dat al werkelijk het mogelijkst authentieke Gregoriaans hebben gehad, hetgeen, en op de manier waarop, er in S. Gregorius' tijd gezongen werd? Vele geleerden betwijfelen of we wel ooit zullen kunnen achterhalen hoe dat geweest is, en menen dat het, zelfs wanneer we daarin slagen, nog ondoenlijk of althans ongewenst zal blijken deze wijze van uitvoering over te nemen.

Hoe verder we in het licht van de documenten (de muziekhandschriften en de tractaten der oude theoretici) teruggaan in het verleden, hoe minder het gregoriaans schijnt te lijken op wat er vandaag van gemaakt wordt. Vóór het jaar duizend was het blijkbaar allesbehalve diatonisch. Het zou vierde tonen als in de huidige Byzantijnse muziek en zelfs achtste tonen hebben gekend. ³⁾ Volgens Dom de Mallerbe zou het

ALKMAAR
A° D° 1840

VERMEULEN
ORGELBOUWERS

WEERT
A° D° 1730

ritme zeer beweeglijk zijn geweest, met versnellingen wanneer de melodische lijn stijgt en vertragingen wanneer ze daalt. Hij noemt dit door hem voorgestane ritme het vrije, natuurlijke en het éinig natuurlijke ritme. Dat van Dom Pothier beschouwt hij als de 12de-eeuwse verbastering er van, en dat van Dom Mocquereau verwerpt hij als in werkelijkheid een mensuralisme (!). De ideeën van Dom Jeannin acht hij substantieel juist als interpretatie van de zogenaamde ritmische, doch volgens de Malherbe juist „metrisch” te noemen handschriften, de episematische, dat is de van episema's en andere uitvoeringstekens voorziene handschriften. Deze groep, naar verhouding een minderheid, die verschijnt met de achtste en vrijwel verdwijnt met de elfde eeuw, heeft gelijktijdig bestaan met een grote meerderheid van niet-episematische handschriften, en vertegenwoordigt volgens de Malherbe een modegril, een manie, in het leven geroepen door de Karolingische „renaissance”, waarvan Alcuin en de hofschool van Karel de Grote het centrum waren. Het zou een poging betekenen om de metriek van de klassieke dichtkunst over te brengen van de teksten op de muziek. ¹⁾ Deze verklaring geeft heel goed rekenschap van de beperkte verspreiding en het plotseling verschijnen en verdwijnen der episematische handschriften, alsook van de hopeloze verscheidenheid, om niet te zeggen: willekeur, welke zij vertonen omtrent de plaatsing der episema's ²⁾ Maar ik heb me afgevraagd wat voor imitatie van klassieke metriek er wel te ontdekken valt bij voorbeeld in de eerste antifoön (Tecum principium) van de Tweede Vespers van Kerstmis, waar episema's gevonden worden op de vier achtereenvolgende la's van *princi-pi-um in di-e*. Daarvoor is de Solesmense verklaring bevredigender, die wil dat wanneer, zoals hier, een passage met enige emphase en verbreding gezongen moest worden, elke noot er van een episema kreeg en desnoods de neunen ontleed werden in losse episematische noten. ³⁾

De zogenaamde gouden tijd.

Zelfs over het algemeen karakter van de uitvoering van het gregoriaans in de periode die aan de elfde eeuw voorafgaat, zijn de geleerden het allesbehalve eens. Dom de Malherbe acht het op grond van de omvorming van het natuurlijk ritme tot mensuralisme, welke de Karolingische renaissance bracht, onjuist de achtste, negende en tiende eeuw de gouden tijd van het gregoriaans te noemen.

Père Delalande en Solesmes menen uit de zogenaamde ritmische tekens der handschriften van dat tijdvak te kunnen besluiten tot het bestaan destijds van een verfijnde artistieke smaak en vertolking.

Dom Jeannin, van zijn kant, merkt op dat er onder die tekens in overvloed zijn om het forte en fortissimo aan te duiden, doch geen enkel voor het piano. Uit de beschrijvingen van 8-tot-10de-eeuwse auteurs en het feit dat de maat letterlijk „geslagen” werd met leren zolen, leidt hij af, dat de zang van de dikwijls over de honderd onbehouwen zowel als min of meer „beschaalde” monniken, die toen de monastieke koren vormden, nu wel niet bepaald beantwoord zal hebben aan wat de romantici er van hebben gemaakt.

Over de karakteristieken van het gregoriaans van de 12de en 13de eeuw daarentegen, heerst, vooral sinds de publicaties van de Freiburger prof. Peter Wagner, overeenstemming. Deze zang was diatonisch, kende slechts puncta van globaal gelijke tijdsduur, bewoog zich voort met vrijwel gelijkmatige beweging, in een ritme waaraan de theorieën van Dom Pothier over het geheel genomen zeer wel beantwoorden. Deze verschillende elementen droegen er ieder het hunne toe bij om de zang een karakter te verlenen van eenvoud bij statigheid, rust en ingetogenheid, boven-zinnelijkheid, welke hem uitermate geschikt maakte om uitdrukking te geven aan het gebedsleven van een kleine groep wereldvluchtige contemplatieven.

Wanneer de Kartuziers dus de partij gekozen hebben het erfdeel der eigen Vaders in zo groot mogelijke gaafheid te herstellen, en zich daaraan te houden, dan mag hun

positie in de huidige gregoriaanse kwestie bijna benijdenswaardig heten. Want ze staan op vaste grond, kunnen zich afzijdig houden van vele strijdvragen, omdat deze weinig of geen betrekking hebben op de zang van de ontstaantijd hunner orde, en zij kunnen er van verzekerd zijn, dat hun gerestaureerd gregoriaans rijkelijk zal tegemoetkomen aan de behoeften van hun juist door haar strenge eenvoud zo treffende liturgie.

BENOÏT DU MOUSTIER.

Aantekeningen.

¹⁾ — De Kartuziers zijn, wegens de bijzondere vereisten van hun grotendeels kluisnaarsleven, altijd een naar verhouding klein kuddeke geweest, zelfs toen de orde haar grootste uitbreiding genoot. De gemeenschappen waren oorspronkelijk berekend op twaalf koormonniken en een prior, en een ongeveer even gering aantal broeders. Zelden zijn er ook thans nog meer dan 24 van beide categorieën: 12 à 16 is normaal. In beginsel moeten alle paters aan de koorzang deelnemen. Solozang — zo gemakkelijk ontarend in kennis der ijdelheid — wordt tot het overernijdelijke beperkt.

²⁾ — De Camaldulenser hervorming van Monte-Corona heeft voor haar eremieten de oorspronkelijk ook te Camaldoli in gebruik zijnde koorzang geschrapt. Er wordt nog wel eens beweerd dat de Kartuziers aanvankelijk eveneens geen zang zouden hebben gehad. Alleen al de bovenvermelde voorrede van Guigo's Antiphonarium, het feit dat in zijn Consuetudines de zang vermeld en verondersteld wordt op verschillende plaatsen, en dat Guigo uitdrukkelijk verklaart geen nieuwigheden in te voeren, maar slechts bestaande gebruiken te codificeren, moesten kunnen volstaan om deze ook nog op andere gronden onhoudbare bewering te ontzenuwen.

³⁾ — Het zij echter opgemerkt, dat waar de Malherbe deze 4e tonen schijnt te beschouwen als behorende tot de oorspronkelijke Byzantijnse muziek, Gevaert ze hield voor een latere ontarring.

⁴⁾ — Dom de Malherbe O.S.B., *Le Chant Grégorien, son rythme primitif, les règles de son interprétation, ses origines*, 3me éd., pp. 156-158 (Paris, Editions Lyra Dei, 1946).

⁵⁾ — De feiten en tabellen, sinds Maart 1934 hieromtrent gepubliceerd door de abbé Delorme in *La Musique d'Eglise*, zijn verbijsterend. De Malherbe geeft er een staaltje van op p. 153 van zijn zoëven aangehaald boek. Wat Dom Mocquereau en Dom Gajard ons plegen te vertellen omtrent een tot in de fijnste bijzonderheden eensluitend in de episematische handschriften vastgelegde ritmische traditie, is een ongelofelijke verkrachting van de waarheid voor ieder die slechts de moeite wil nemen enige van deze handschriften te vergelijken. Zelfs in de tabellen van Delalande's boek valt dit gebrek aan eensluitendheid al op.

⁶⁾ — Zie het artikel „L'épisme horizontal” van Dom M.-A. Rivière in de *Revue Grégorienne* van Janvier-Février 1951, vooral p. 21 en 27.

INTERNATIONALE GESELLSCHAFT FÜR NEUE KATHOLISCHE KIRCHENMUSIK

Componisten en uitgevers worden uitgenodigd, *geestelijke* werken in te zenden, met of zonder begeleiding, dus missen, motetten, orgelwerken, symphonische en kamermuziekwerken, hymnen, cantaten, oratoriën, enz. Gewenst is: muziek van modern karakter, ontstaan in de laatste jaren en zelden uitgevoerd, waarvan partituur en stemmen op aanvraag ter beschikking worden gesteld. Men zende in vóór 31 Januari 1952 aan Erich Leckert, München 23, Kaiserstrasse 25/1, Tel. 31487. Terugzending kan geschieden als portokosten worden ingesloten.